

Evlendirme Programlarında Kamusallığın Yeniden İnşası: “Esra Erol’da Evlen Benimle” Üzerine Bir İzleyici Araştırması¹

Duygu Özsoy²

Öz

Çalışmada, reality show ve talk show formatlarının karışımı melez bir tür olarak değerlendirilebilecek evlendirme programları bağlamında Türkiye’de kamusallığın dönüşüm süreci incelenmektedir. Batı Avrupa’da ve ABD’de reality showlar üzerine yürütülen çalışmalarda ağırlıklı olarak kamusal ve özel alan dengesinin özel alan lehine bozulması konusu eksene alınır. Türkiye’de, geleneksel olarak, mahrem kabul edilen ve korunması gerektiği düşünülen konuların televizyon aracılığıyla görünür ve konuşulabilir olması, programlarda temsil edilen ile var olan toplumsal gerçeklik arasında bir gerilim yaratır. Bu gerilim sonucu, evlendirme programları, Türkiye’de, bir televizyon program türü olarak anlamını aşarak, kamusal tartışmaları geriletmekten ziyade, toplumsal cinsiyet, programlarda yer alan kadınlık ve erkeklik temsilleri, aile, milliyet, din gibi kategoriler etrafında yeni bir tartışma başlatır.

Çalışmada, evlendirme programları üzerine bir izleyici araştırması yapılmış ve izleyicilerin kamusal alanda yaşanan dönüşüm sürecini nasıl anlamlandırdıkları ortaya konmuştur. Farklı deneyim alanlarının iç içe geçişi bir özgürlük vaadi ya da kültürel bir dekadans olarak değil, gündelik hayattaki kişisel deneyimlerle televizyondaki temsiller arasında bir diyalog olarak görülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Reality Show, Evlendirme Programları, Kamusal Alan

Reconstruction Of Public Sphere In Wedding Tv Shows: An Audience Study On “Esra Erol’da Evlen Benimle” Tv Show

Abstract

This study includes the analysis of transformation process of public sphere in Turkey based on the wedding TV shows which can be considered as a hybrid form of reality show and talk show formats. In the Western literature, the most preeminent theme of studies carried out on reality shows are about the distortion of the balance of public and private spheres in favour of private sphere and occupation of public sphere by individualist culture.; On the other hand, in Turkey, where a non-Western modernity experience is prominent, these topics, regarded as private and domesticated, become visible and speakable through TV shows, which creates a culturally specific new form of tension between the realities represented in these shows and substantial social reality. As a result of this tension, wedding TV shows in Turkey go beyond their purposes as

¹ Bu çalışma İstanbul Üniversitesi, Radyo, TV ve Sinema Anabilim Dalında yapılan doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

² Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, TV ve Sinema Bölümü.

television programs and rather than downgrading the public discussions, they initiate a new publicity debate on categories like gender, representations of womanhood and manhood in these shows and family, nationality and religion.

“Esra Erol’da Evlen Benimle” was taken as a case study. An audience survey about wedding TV shows, which revealed how audience interpret the transformation experienced in the public sphere, was conducted. The engagement of different experience fields should not be considered as a promise of freedom or a cultural time of decadence; but as a dialogue between individual experiences of daily life and representations on television.

Keywords: Reality Show, Wedding TV Show, Public Sphere

Giriş

Çalışmada, reality show ve talk show formatlarının karışımı melez bir tür olarak değerlendirilebilecek evlendirme programları üzerine bir izleyici araştırması yapılmıştır.

Türkiye'deki evlendirme programlarının, gazete haber ve yazılarında sıkça eleştirilere konu olduğu, soru önergeleriyle meclis gündemine taşındığı, siyasetçiler özellikle de Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanları'nın konuya ilişkin değerlendirmelerde bulunduğu, izleyiciler tarafından farklı gerekçelerle RTÜK'e şikâyet edildiği, RTÜK'ün programlara sık sık uyarı ve cezalar verdiği görülmektedir. Yeni yayın döneminde, programlar yayından kaldırılmış ya da format değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu tartışmalardan hareketle, programların yalnızca bir televizyon program türü olarak anlamını aşmış çok geniş bir toplumsal ve siyasi tartışmanın öznesi haline geldiği söylenebilir. Bu programlar, bir yandan gündüz kuşağının en çok izlenen yapımlarıdır bir yandan da toplumsal değerlere uygun olmadığı gerekçesiyle izleyiciler tarafından sıkça eleştirilir.

Reality show ve talk showlara dair literatüre bakıldığında, Avrupa ve Amerika merkezli çalışmaların hâkimiyeti görülür. Bu literatürde, reality ve talk showlar, ağırlıklı olarak, kamusalın özel tarafından işgali ve dolayısıyla gerileyişi, birey/mahremiyet kültürünün yükselişi, gerçeklik, türün tarihi geçmişi, neoliberalizmle ilişkisi gibi bağlamlar etrafında tartışılır. Batılı literatürde, üstünde en fazla durulan temalardan biri gerçekliktir (Hill, 2005). Çünkü reality showların temel iddiası, gerçek insanların gerçek deneyimlerini olduğu gibi yansıttıklarıdır. Ancak bu showlar, öncelikle bir televizyon programıdır. Dolayısıyla kimlerin konuk ve/veya katılımcı olarak programa katılacağından, programda nelerin konuşulacağına, programın sunucusunun kim olacağından stüdyonun düzenlenmesine kadar her şey program formatına uygun olarak önceden tasarlanır. Yani her program ister istemez belli seviyede bir kurguya sahiptir.

Hill'e göre; reality showların izleyicileri genellikle, gerçek insanların kamera karşısındaki davranış biçimlerinin doğruluğu hakkında konuşurlar. Sıradan insanlar kamera karşısında ne kadar rol yapıyor gibi algılanırlarsa, programın gerçekliği izleyiciler için o kadar azalır. Bu nedenle, "performans" reality showların gerçeklik iddiasını yargılamak için kullanılan güçlü bir unsurdur. Televizyon izleyicileri, pek çok gerçeklik programının gerçeklik iddiası hakkında hayli şüphelidir çünkü insanların eğlenceli bir program için şov yaptıklarını düşünürler. Bunun için Hill, gerçeklik televizyonunun gerçekliği hakkındaki tartışmaların merkezinde bir paradoks olduğunu söyler. Çünkü izleyiciler gerçek insanların hikâyelerinin eğlenceli tarzda sunulmasını isterler ama gerçek insanların hikâyelerinin eğlenceli tarzda sunulduğu program formatlarının gerçeklik iddiası konusunda güvensizdirler (Hill, 2005: 57–58). Türkiye'de ise; kamusal alanın ortaya çıkışının kendine özgü tarihsel koşullarından ötürü programlar, yalnızca "performans" ile "gerçeklik" arasındaki gerilim ekseninde değil aynı zamanda ve daha çok "programlarda yaşanan gerçeklik" ve "toplumsal gerçeklik" arasındaki gerilim ekseninde tartışılır. Yani izleyici esas olarak reality showlarda sergilenen performansın toplumsal gerçeklikle ve değerlerle bağlantısının olmadığını düşünür. Kraidy, televizyonun, tarihsel süreci boyunca, ulusun dünyayla kurduğu ilişki hakkında tartışmaları sürdürerek ve izleyicinin öznelliğini artırarak modernite ve gerçeklik

hakkındaki tartışmaya ev sahipliği yaptığına işaret eder. Reality show polemikleri de bu tarihi trendi devam ettirir (Kraidy, 2010: 7). Jacobs, gerçeklik programları üzerine var olan araştırma ve açıklamaların, ağırlıklı olarak Kuzey Amerika ve Batı Avrupa merkezli oluşuna ve üretim teknikleri, etik, küreselleşmenin televizyon kültürü ve ürünlerine etkileri gibi konulara odaklandığını söyler. Oysa Afrika örneğinde bu programları anlayabilmek için farklı açıklamalara ihtiyaç vardır. Afrika'daki Big Brother ile ilgili yaptığı çalışmada Jacobs, programın ekonomik eşitsizlik, ırksal ve sınıfsal ayırım, milliyetçilik gibi sosyal, ekonomik, politik tartışmaları nasıl alevlendirdiğini gösterir (Jacobs, 2007: 860). Benzer şekilde Kraidy de; reality showların, Arap ülkelerinde, kamusal yaşamda İslam'ın rolü, Batı'nın kültürel etkileri, toplumsal cinsiyet ilişkileri, politik katılım gibi konularda yoğun bir tartışıma başlattığını söyler (Kraidy, 2010: 2).

Tarih boyunca kamusal ve özel alan ayrımı toplumsal cinsiyet meselesiyle yakından ilişkilidir. Illouz'un vurguladığı gibi erkeklik; kişinin cesaret, serinkanlı bir akılcılık ve kontrollü bir agresiflik sergilemesini gerektirir. Öte yandan kadınlık; kibarlık, şefkat ve güler yüz talep eder (2011: 15). Benzer şekilde kamusal alan aklın, cesaretin, mücadelenin alanı olarak görülürken özel alan duygusal ilişkilerin, şefkatin, saflığın hâkim olduğu naif bir alan olarak kurgulanır. "Evin dünyanın pisliklerinden uzak, masum ve temiz bir yer olarak tasarlanması, erkeklerin dış dünyaya açılırken kadın ve çocukları bu temiz yerde bırakmaları, içinde yaşadığımız kültürün en belirleyici ve güçlü örüntülerinden birincisidir" (Bora, 2008: 59). Evin bu cinsiyetlendirilmiş kurgusu ile bedenın toplumsal inşası arasında güçlü bir ilişki vardır. Ev, duvarlar, kapılar, perdeler ve kilimlerle dış dünyaya kapatılırken; öteki olarak kadın da bu eve kapatılır. İdeal insan bedenine ilişkin egemen nosyona göre beden sert, geçilmez, dış dünyaya kapalı ve kurudur." Bu idealin zıddı ise; açık, duygusal bedendir (Lupton, 2002: 132).

Çabuklu, evin mimari özellikleriyle beden arasında benzer bir ilişkiye dikkat çeker. Kendi bedeninin sınırları üzerinde özkontrolle sahip olmadığı düşünülen kadının erkeklerin sınırını da bozacağı, ihlal edeceği, erkeklerin kendi sınırlarını denetleme gücünü azaltacağı düşünülmektedir. O halde kendini denetleyemeyen kadın akılcı, dışsal, objektif(eril) bir yasaya tabi kılınmalıdır. Bu yasa kadının eril aklın bölgesi olan kamusal alandan dışlanarak eve kapatılmasını buyurmaktadır. Ev ve mimarisi, toplumsal cinsiyet farklılığının, hiyerarşisinin erkekler lehine yeniden üretiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Kadın kendi içini dışa kapatamıyorsa eğer, ev onu dışa kapayacaktır. Evin dışa kapalılığı kadının dışa kapalılığının teminatıdır. Ancak bunun için evin iç düzeninin erkeğin öz kontrolünü model olarak yeniden örgütlemesi gerekir. Evin yasası babanın yasasıdır (Çabuklu, 2006: 35). Oysa günümüzde evin sınırları televizyonun da katkısıyla dış dünyaya açılmıştır. Reality showlar aracılığıyla; özel alana hapsedilen kadın cinselliği, aile içi şiddet, ev yaşamı kamusal alanda temsil bulur. Bu programlar kamusal ve özel arasındaki ayrımı bulanıklaştırır. Günümüz medyasında, aşırılığa varan bir düzeyde cinselliğin söze döküldüğü, insanların sürekli özelliklerini itiraf ettiği, en mahrem duyguların sürekli olarak ifşa edilmeye zorlandığı bir süreç yaşanmaktadır.

Batıdışı modernliklerde bir yandan güçlü bir batılılaşma çabası varken bir yandan da Batılılaşırken kendi milli kimliğini de muhafaza edebilme kaygısı vardır. Bu durum kamusal ve özel alan kurgularının cinsiyetlendirilmiş niteliğinin batıdışı modernleşme deneyimine sahip toplumlarda daha yoğun yaşanmasına yol açar. Kadınların, modernliğin sembolü olarak kamusal alanda temsil bulması desteklenir ancak

kadınlardan cinselliklerinden arınarak bu alana çıkmaları istenir (Yuval- Davis, 2007: 95; Chatterjee, 2002: 28; Akşit, 2005: 167-8). Geleneksel olarak da mahrem, korunması gereken, örtülü bir alandır (Göle, 1991; 2002). Oysa programlarda, katılımcılar, kişisel ve aile içi sırları, anlaşmazlıkları, evlilik talepleri, ideal eşten beklentileri gibi özel kabul edilen meseleler hakkında konuşurlar. Dolayısıyla özel alana ilişkin temsillerle kamusal alana ilişkin temsillerin birbirinden ayrılması zorlaşır.

Batıdışı bir modernlik deneyimi yaşayan Türkiye'de, mahrem kabul edilen ve korunması gerektiği düşünülen konuların televizyon aracılığıyla görünür ve konuşulabilir olması, 'programlarda temsil edilen gerçeklik' ile var olan 'toplumsal gerçeklik' arasında bir gerilim yaratır. Bu gerilim sonucu, evlendirme programları, Türkiye'de, kamusal tartışmaları geriletmekten ziyade, toplumsal cinsiyet, programlarda yer alan kadınlık ve erkeklik temsilleri, aile, milliyet, din gibi kategoriler etrafında yeni bir kamusal tartışması başlatır.

Çalışma kapsamında, altışar kişilik, üç odak grup ile görüşmeler yapılmıştır. Farklı aidiyetlerin farklı kamusal ve özel alan algısı, deneyimi yaratacağı düşüncesinden hareketle, her bir grup, yaş, etnisite, siyasi görüş, sınıfsal aidiyet, medeni durum farklılıkları taşıyan ve birbirlerini tanımayan heterojen gruplardan oluşturulmuştur. Katılımcıların tümü evlendirme programlarının düzenli izleyicileridir. Çalışmada, formatın öncüsü olması nedeniyle, Esra Erol'un hazırladığı evlendirme programı referans alınmıştır.

Reality showlar, özel meseleleri kamusal bir tartışma konusu haline getirerek hem özel hem de kamusal alanın niteliğini, kadın ve erkeklerin bu alanlarda sergilemeleri beklenen tutum ve davranışları, mahremiyetin tanımını değiştirir. Çalışma kapsamında yapılan izleyici araştırması, evlendirme programlarının mahremiyet anlayışını nasıl dönüştürme uğrattığı, değişen kadınlık ve erkeklik rollerinin izleyiciler tarafından nasıl değerlendirildiği, izleyicilerin, programların gerçeklik iddiasını ve programların gerçekliği ile kendi gündelik yaşamlarındaki gerçeklik arasındaki ilişkiyi nasıl anlamlandırdıkları sorularına yanıt aramayı hedeflemiştir. Bu bağlamda çalışma, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aramayı hedeflemektedir:

Araştırma Sorusu 1: Uluslararası televizyon formatlarının ulusal uyarlaması olan reality showların izleyiciler tarafından alımlanmasında kültürel düzey nasıl etki eder?

Araştırma Sorusu 2: Özel alana ait olarak kabul edilen konuların kamusal alanda görünürlük kazanması izleyiciler tarafından nasıl yorumlanmaktadır?

Literatür Özeti

Habermas'a göre kamusal alan, genel yarara ilişkin meseleler hakkında, kısıtlanmamış bir tarzda, yani toplanma, örgütlenme, kanaatlerini ifade etme ve yayınlama özgürlükleri garantilenmiş olarak tartışabildikleri bir söylem alanıdır. Kamusal alan bütün tahakküm ilişkilerinden bağımsız bir alan olarak kurgulanır, bu nedenle kamusal alan devletin müdahil olamadığı, devlete karşı eleştirel söylemin üretildiği bir alandır (Habermas, 2014: 95-6). Kamusal alanın her türlü tahakküme karşıt bir alan olarak kurgulanması nedeniyle Habermas'ın kamusal alan yaklaşımında ekonominin alanı da kamusal alandan ayrı bir alan olarak tanımlanır. Çünkü pazar ilişkileri, çıkar üzerine konuşmayı

gerektirir. Oysa Habermas'ın kamusal alan yaklaşımına göre kamusal alanda çıkarlar üzerine bir müzakere yapılamaz.

Habermas, burjuva kamusal alanını analiz eder. Kamusal alana özgür bireyler sağlayan kurum burjuva ailesidir. Kapitalist ekonomik gelişmeler, soyluluğa dayanan temsili kamunun çöküşüne zemin hazırlar. Evin alanı ve ekonominin alanı birbirinden ayrılır. Burjuvazinin seçkinler karşısında verdiği mücadeleler sonucunda modern devlet anlayışı ortaya çıkar. Modern devlet, aleniyet ilkesiyle yönetilir yani devlet yapıp ettiklerinden dolayı yurttaşlarına hesap vermek zorundadır. Ancak zamanla ekonominin alanının genişlemesi, gazeteciliğin bir halkla ilişkiler faaliyetine dönüşmesi, araçsal iletişimin başat iletişim biçimi olması gibi nedenlerle kamusal alan çöküş sürecine girer. Habermas, idealize ettiği 18. yüzyıl kamusal alanının, sosyal refah devletinin ortaya çıkışıyla çöküş sürecine girdiğini düşünür. O zamana dek özel alana hapsedilmiş olan çatışmalar, davetsiz misafir olarak kamusal alana girmeye başlar. Özel ve kamusal alanların birbirinin içine geçmesi kamusal alanı yeniden feodalleştirir (Habermas, 2004: 100-1). Habermas, kamusal alandaki dönüşümü bir çöküş olarak görmesinin nedeninin, onun tek bir kamusal alana yani burjuva kamusal alanına odaklanması olduğunu düşünen yazarlar tarafından eleştirilir. Negt ve Kluge burjuva kamusal alan biçimlerine özgü olan zayıflığın, burjuva kamusal alanın tözsel yaşam çıkarlarını dışlıyor olmasına rağmen, yine de bir bütün olarak toplumu temsil ettiğinin iddia edilmesi arasındaki çelişkidir kaynaklandığını düşünür (Negt ve Kluge, 2004: 136). Negt ve Kluge, Habermas'ın kamusal alan kavrayışındaki fikir ve ideoloji ilişkisini; yani onun tarihsel olarak gerçekleşmemesine rağmen bir Aydınlanma idealini kurtarma çabasını sorgular. Negt ve Kluge'ye göre; burjuva kamusal alanın çelişkileri bu alanın parçalanması ve çöküşüyle birlikte sonradan ortaya çıkmaz; tam da tersine bu çelişkiler bizatihi kamusal alanın oluşumunun içinde mevcuttur (Hansen, 2004: 161). Frazer ise; Habermas'ın, öteki kamusal alanları incelemeyi ihmal ettiği için liberal kamusal alanı idealize ettiğini düşünür (Frazer, 2004: 109).

Neyin kamusal sayılıp neyin kamusal sayılamayacağına ya da nelerin özel alana ait konular olduğuna ve kamusal alanda tartışılıp tartışılmayacağına ilişkin görüşler ve bu kararları kimlerin verebileceği sorunu farklı kamusal mücadelelerinin merkezinde yer alır. Frazer, Habermas'ın kamusal alanlardaki söylemin, ortak iyi üzerine bir müzakereyle sınırlandırılması gerektiği ve özel meselelerin ortaya çıkmasının her zaman için sakıncalı olduğu düşüncelerine karşı çıkar. Frazer'a göre; Habermas'ın kamusal alanının "herkese açık" ve "erişilebilir" olması ilkeleri de pratikte hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. İşçi sınıfı mensubu erkekler, kadınlar, farklı etnisitelerden insanlar burjuva kamusal alanından dışlanmışlardır. Frazer'a göre Habermas'ın yaklaşımında müzakereye katılanlar arasındaki eşitsizlik gerçekten ortadan kaldırılamaz sadece paranteze alınır. Formel olarak herkesin eşit katılım hakkına sahip olması enformel olarak eşit katılımı garantilemez. Burada hâkim olan gruplar lehine işleyen bir avantaj vardır (Frazer, 2004: 113).

Kamusal alan yaklaşımlarının "eski güzel günler" nostaljisiyle ilgili önemli bir probleminin olduğunu düşünen Morley, kamusal alanın eski formunun şimdi olduğundan daha demokratik olduğu fikrine karşı çıkar: "Kamusal alan hiç katılım ve incelemeye açık mıydı, entelektüellerin gerçekten insanların tüm sorunlarıyla ilgili konuşmalarına izin verdikleri bir dönem hiç oldu mu, eğer böyleyse işçiler, kadınlar, gay ve lezbiyenler,

siyah Amerikanlar nerede?" (Morley, 2000: 114). Burjuva kamusalığının dışlayıcı niteliğine karşılık Negt ve Kluge'nin karşıt kamusalılığı daha kapsayıcı bir analiz imkânı sunar. Negt ve Kluge, "genel seçimlerin, Olimpiyat törenlerinin, bir komando birliğinin eylemlerinin, bir tiyatro galasının bunların hepsinin birden, kamusal olaylar olarak ele alınmasına karşın ezici bir kamusal önem taşıyan başka olayların, örneğin çocuk bakımının, fabrikada çalışmanın ya da evinin dört duvarı arasında televizyon seyretmenin, özel olaylar sayılmasına" itiraz ederler. Yazarlara göre; insanların gündelik yaşam ve çalışma yaşamı içindeki gerçek toplumsal tecrübeleri, bu tür bölümlmeleri aşar geçer(Negt ve Kluge, 2004: 133). Alternatif kamular bağımlı toplumsal grup üyelerinin kendi kimlik, çıkar ve ihtiyaçları hakkında muhalif yorumlar formüle etmelerine izin veren karşı-söylemler türeterek yaydıkları, birbirine paralel söylemsel alanlara işaret ettiği için, bu kamuları Frazer madun karşı-kamular olarak adlandırır. Bu madun karşı kamusalıklar daima ve zorunlu bir şekilde erdemli olmazlar, hatta bazıları anti demokratik ve anti eşitlikçidir. Buna rağmen Frazer'a göre; ilke olarak, önceleri tartışma dışı tutulan ön kabuller, artık kamusal olarak tartışılmak zorunda kalacağı için madun karşıt kamuların çoğalması, söylemsel mücadele alanlarının genişlemesi anlamına gelir (Frazer, 2004: 118- 119).

Medyayla bağlantılı konuları kamusal alan teorileriyle ilişkilendiren çalışmaları Kejanlıoğlu, iki temel kategoride ele alır: "Bu çalışmaların bir kısmı, kamusal alan kavramını, medya endüstrisinin küresel boyutta yeniden yapılanması karşısında, devletten ve piyasa ekonomisinden bağımsız (bir) alan(lar) arayışı çerçevesinde gündeme getiriyor. Diğer bir kısmı ise, özgül bir kamusal alan olarak televizyondaki talk Show programlarının çözümlenmesi çerçevesinde söylemsel boyutu öne çıkarıyor" (Kejanlıoğlu, 2004:689). Bu çalışma kapsamında ele alınan medya ve kamusal alan ilişkisine dair literatür, Kejanlıoğlu'nun yaptığı sınıflandırmanın ikinci boyutuna denk düşmektedir. Kamusal alan literatürü çok kapsamlı ve kamusal alanı farklı perspektiflerden analiz eden bir literatürdür. Çalışma, reality showlarla ilişkilendirilerek yapılan kamusal alan tartışmaları ile sınırlandırılmıştır.

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, reality show ve talk show programları dünyanın hemen her yerinde büyük bir izlenilirlik oranına ulaşarak televizyondaki en önemli program formatlarından biri haline gelmiştir. Hem televizyon üreticilerinin hem de izleyicilerin yeni formata yönelik bu ilgileri, programlara ilişkin akademik bir ilgiyi de kaçınılmaz olarak beraberinde getirmiş ve bu alanda önemli bir literatür ortaya çıkmıştır. Bu literatür, türün tarihsel geçmişinden kamusal katılıma etkisine, türdeki temsil politikalarından türün neoliberalizme verdiği dolaylı desteğe kadar uzanan çok farklı bakış açılarıyla farklı analizleri kapsamaktadır.

Programlara pozitif yaklaşımlara göre; talk showlarda kültürün üreticileriyle tüketicileri, uzmanlar veya profesyonel otoritelerle işin ehli olmayan izleyiciler arasındaki geleneksel ayrımın önemli bir yapısal dönüşüme uğrar. Bu showlar mevcut bilgi temelli toplum kültüründe temsil edilme imtiyazları ellerinden alınanlara bir forum sunduğu için azınlık ve marjinal söylemler için yeni bir alan olarak işlev görürler.

Bu aracılendirilmiş kamusal alanın çok yeni bir formudur. Sonia Livingstone ve Peter Lunt (2001: 176), Habermas'ın savunduğu kamusal alanın parodisi olsa da televizyon tartışma programlarının; azınlık gruplar, muhalif gruplar ve sıradan insanlar için

aracılıdırılmış iletişime erişim olanağı sunduğunu düşünürler. Ancak Livingstone ve Lunt, showların sıradan insana ses vermesinin, zorunlu olarak bu insanlara iktidar ilişkilerine ve gerçek karar alma sürecine katılma gücü vermediğine dikkat çekerler.

Kimilerine göre; bu showlar, geleneksel olarak kadın sorunu olduğu düşünülen pek çok sosyal probleme ilk kez kamusal ses veren arenadır. Bu bağlamda, bu showların, feminen karşı kamusal olarak değerli bir fonksiyon gördüğü düşünülebilir(Morley, 2000: 117).

Eleştirel feminist perspektife göre ise; talk showların, sesi bastırılana konuşabilecekleri kamusal zemin sağlaması yeterli değildir. Bu programlarda yapılan yargılama; heteroseksist ve patriarkaldır, heteroseksüelliğin normallığı ve ailenin kutsallığı fikri savunulur. Programlar; ev içi yaşamının geleneksel biçiminin sürdürülmesine ön ayak olur (Probyn, 1993: 270), konuların kişisel terimlerle tanımlanması, sorunların daha geniş sosyal bağlama yerleştirilerek tartışılmasını engeller, problemlerin çözümü hakkında kolektif çaba gösterilmesinin önünü tıkar (Peck, 1995: 76).

Son dönem kültürel çalışmalar alanında ve medya analizlerinde, reality showlar, temsil politikaları tartışmalarından uzaklaşarak gözetim toplumu bağlamında ele alınır(Andrejevic, 2004; Murray ve Quелlette, 2004; Bratich, 2006). Bu yaklaşımlar, reality show ve talk showları, büyük ölçüde Foucault'un itiraf söylemi ve iktidar arasında kurduğu ilişki bağlamında değerlendirirler. Foucault'un bireyleri özne yapan pratikler olarak ele aldığı itiraf, özbilgi, gözetim gibi unsurların reality ve talk showların da kullandıkları başlıca yöntemlerdir. Bu yüzden, programları bir iktidar kurma pratiği olarak ele alan yazarlar Foucault'un görüşlerinden sıkça yararlanırlar.

Dubrofsky, programlardaki gözetimi Foucault'un panoptikonu ile açıklar. Kameranın varlığı ve gözetleme bilgisinin sürekliliği özdisiplin anlamına gelir. Katılımcılar, izlendiklerini bilirler, izlenmek için oradadırlar, bu durum, onların davranışlarını düzenlemelerine hizmet eder(Dubrofsky, 2007: 268). Reality showlar; gerçekliği temsil etmekten ziyade ona müdahale eder yani epistemolojiden(gerçeği nasıl biliriz) ontolojiye(bir alanı düzenleyen güçler nelerdir) geçiş sürecini destekler(Bratich, 2006: 67), seyircinin interaktif katılımıyla özel alanla ekonominin alanını birleştirir(Andrejevic, 2004). Talk showlar, kendi disiplin dinamiklerince yönetilir. Psikososyal uzmanlara dayanarak, talk showlar itiraf söylemi ve terapötik anlatı içinde, kadınlara kişisel hikâyelerini anlatırarak, televizyonda konuşma tedavisi sunar. Bu programlar; sınıf, cinsiyet, ırk arasındaki farklılıkları yok sayar, normatif yurttaş oluşturur(Quелlette, 2004: 238- 247). Quелlette ve Murray'e göre ise; reality showlar televizyon ekranında somutlaşan neoliberal yurttaşlık yaklaşımının mekânıdır. İnsanlara evlerini nasıl daha iyi dekore edecekleri, modayı nasıl daha iyi kullanacakları gibi bilgileri öğreten dönüşüm(make over) programlarından; devletin sembolik otoritesini temsil eden mahkeme programlarına(Courtroom) ve bireysel rekabet ve kişisel girişimcilikle ilgili olarak toplumsal ilişkileri yapılandırın yarışma programlarına(gamedocs- Big Brothers, Survivor vb) makbul vatandaşın neoliberal inşası popüler reality showlardan geçer. Reality showlar, gözetimi olağanlaştır, gözetleme taktiklerine karşı direncimizi azaltır, başkalarını gözetlemeyi normalleştirir (Quелlette ve Murray, 2004). Bratich (2006: 65) ise; reality showların, Deleuze'ün kontrol toplumu olarak adlandırdığı şeyin kültürel formu olarak görür.

Andrejevic (2004: 79) ise, gözetimi ekonomi politik bağlamda ele alır. Etkin soru,

mahremiyetin ihlal edilip edilmediği değil, izleniyor olma işinden kim kâr elde eder sorusudur. Uysallaştırılmış beden, disiplinin amaçlarından biri olsa da, gözetimin gerçek gücü üretkenliğinde ve teşvik ediciliğindedir. İnteraktivite aracılığıyla gözetim, üretim ve tüketim alanlarını farksızlaştırarak üretkenliğin artırılmasına hizmet eder. Modernitenin üretim, tüketim ve eğlence alanlarını birbirinden ayırmasına karşılık dijital devrimin vaadi; hem planlama ve uygulama hem de tüketim ve üretim arasındaki hiyerarşik düzeni ortadan kaldırmaktır. Eski formatlarda, izleyicinin rolü pasif tüketicilikle sınırlı tutulurken artık üretim alanı erişilmez değildir. Ev, eğlence ve iş alanları arasındaki açık ayırım ortadan kalkar. Çalışma, ev içi yaşamımızla bağlantılı hale geldikçe de ev içi yaşam giderek daha üretken hale gelir. Çalışma, ev ve eğlence aktiviteleri artık aynı mekânın içinde yer alır(Andrejevic, 2004: 80).

Karşıt kamusalık yarattığını ve kadına güç verdiğini öne süren pozitif savlar ile ahlaki çöküş iddiaları ya da talk showları bir iktidar kurma biçimi olarak gören negatif savlar arasındaki bu çatışmaya karşın, Tolson, yargılamaktan ziyade talk show kültürünün eleştirel analizini yaparak farklı bir noktadan tartışmayı sürdürmenin daha verimli olacağını düşünür. Bu tartışmaya başlamak için en uygun yol ise; talk showlardaki terapötik konuşma üzerine odaklanmaktır.

Televizyon pazarında, program formatlarının uluslararası dolaşımının artması, ulusal sınırların aşınmasına destek veren küreselleşmenin semptomu olarak görülür. Ulusal kimliklerin artan bir şekilde sorgulandığı ve değişime uğradığı doğru olabilir ama ulusal kimlik, hâlâ; popüler kültürün analizinde önemli bir araç olmayı sürdürür. Televizyon programları evrensel bir izleyiciyi hedeflediklerinde bile, güçlü bir şekilde, ulusal, kültürel bağlama referans verirler(Dhoest, 2005: 225). İzleyicinin görmek istediği şey benzer olandır: benzer görüntüler, benzer sesler, benzer yüzler. Bu yüzden; format ve türe ait parametreler önemli olabilir ama program içeriği mümkün olduğu kadar izleyiciye tanıdık gelmelidir. Reality programları bunun önemli örnekleridir. Bu programların formatları dünya çapına yayılmıştır ama ancak yerel bir içerikle başarı kazanabilirler(Dhoest, 2005: 230).

Tolson'a göre; itiraf sadece kişisel bir anlatı değildir, izleyici düşünülerek oluşturulan bir performanstır. Bunun için de Tolson, dikkatimizi, ideolojik(ne hakkında konuşulduğu) olandan ziyade konuşma ritüeli pratiklerine yöneltmemiz gerektiğini düşünür(2001: 25). Tolson, talk showlardaki konuşmayı tanımlayan üç temel özellik olduğunu söyler: "İlkin, bu konuşma gündelik konuşmada bulunan sözlü etkileşimin örnekleriyle benzerdir. Bununla birlikte, ikincisi, sıradan konuşmadan farklı olarak bu konuşma yayıncı kuruma bağlı olarak anlaşılmalıdır. Bu konuşma kulak misafiri olan izleyici için üretilir. Yani; stüdyoda ne olursa olsun, daima görünmeyen ve genellikle işitilmeyen daha geniş bir izleyici vardır"(Tolson, 2001: 27). İzleyicinin varlığı, konuşmanın hedef kitle için üretildiği anlamına gelir dolayısıyla da konuşma onların ilgisini çekecek şekilde tasarlanır. Benzer şekilde Haarman da, talk showlardaki farklı profillerin ve konuk, sunucu, stüdyo izleyicisi gibi showun temel bileşenlerinin bir strateji çerçevesinde düzenlendiğini ve bu düzenlemenin bağlamı belirlediğini düşünür. Sunucunun kişiliği ve tavırları, seçilen konular, stüdyo planı, stüdyo izleyicisi ve konukların kişisel ve sosyal geçmişleri, show formatında görevli kişilerin rolleri(uzman tavsiyesi sunmak, merhameti, öfkeyi veya övgüyü teşvik etmek, deneyimleri paylaşmak, dayanışma önermek vb.) bu bağlama katkıda bulunur(Haarman, 2001: 68). Wood, talk showları;

dikkatlice araştırma yapılan, üretilen ve bir dereceye kadar önceden senaryolaştırılan televizyon program türü olarak tanımlar. Sunucunun, katılımcının hayatına vs. dair ön bilgileri ona editoryal bir denetim imkânı verir. Soruları buna göre şekillendirir, hangi noktaları öne çıkaracağına karar verir, seyircinin ilgisini çekecek şekilde hikâyenin akışını yönetir (Wood, 2001: 72- 86).

Talk show analizlerinde anlatıyı ön plana çıkaran bir başka yazar Blum- Kulka; bir hikâyeyi talk showlarda anlatılabilir yapan hikâyeleri aracılıdırılmış söylemin alanına sokan şeyin ne olduğu ile ilgilenir, yani hikâyelere anlatılabilirlik statüsü kazandıran nitelikleri araştırır. (Blum- Kulka, 2001:104). Ünlüler ve sıradan insanların talk showlarda konuşma tarzlarının birbirinden farklılığına dikkat çeken yazar; her ikisi için de showa katılma imkânı olsa da, ünlülerin hikâye seçiminde başvurmaları gereken bir kritere ihtiyaçları olmazken sıradan insanların anlatmak zorunda oldukları hikâyenin sıra dışılığına gereksinim duyduklarını söyler. Böylece ünlüler küçük çocuğun yemek sofrasında anlattığı kadar sıradan hikâyelerini anlatabilirken sıradan insanlar tarafından anlatılan hikâyelerin showda yer bulabilmesi için normalin sınırlarını aşmış olması gerekir(Blum- Kulka, 2001: 106).

Benzer şekilde, Thornborrow da kişisel deneyim hikâyelerinin, talk showlar aracılığıyla kamusal söyleme aktarılma yollarını yani katılımcıların kişisel anlatılarının nasıl aracılıdırılmış anlatıya dönüştürüldüğünü inceler. Thornborrow, talk showlarda, hikâyelerin nasıl anlatıldığı, konuşmaya nasıl yedirildiği, stüdyoda bulunan izleyici için nasıl tasarlandığı gibi aracılıdırılmış bağlamı nelerin etkilediği üstüne düşünür. Kişisel deneyime dayalı anlatıların nasıl talk showların bağlamına taşındığı, bu anlatıların kamu söylemi olarak nasıl tasarlandığı, anlatının performans olarak üretiminde sunucunun nasıl bir katkı sağladığı sorularına cevap arar. Çünkü anlatılan hikâye ile hikâyeyi anlatmadan önce olanlar yani olayın hikâyeleşmemiş hali arasında fark vardır (Thornborrow, 2001: 125-127). Bir televizyon programı için olayı hikâyeleştirmek, onu stüdyo ve televizyon izleyicisi için dinlenebilir ve dinlemeyi sürdürülebilir hale getirmek demektir.

Yöntem

Nitel bir araştırma yöntemi olarak odak grup tartışmalarının kullanıldığı bu izleyici araştırmasında, ikisi kadınlardan biri erkelerden oluşan, altışar kişilik üç odak grup oluşturulmuştur, araştırma toplamda 18 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. İzleyici araştırması yaparken izleyicilerle tek tek derinlemesine görüşmeler yapmak yerine odak gruplar oluşturularak, grup tartışmaları yapma yöntemi benimsenmiştir. Ruddock, bu yöntemlerden ikincisini seçmenin iki nedeni olduğunu söyler. Bunlardan ilki pratiktir yani araştırmacı daha fazla sayıda insanla aynı anda görüşebildiği için daha az zaman ve çaba harcar. Grup çalışmasının tercih edilmesinin bir başka nedeni ise teoriktir. Bu neden, anlam yaratmanın kolektif bir süreç oluşuna işaret eder (2001: 135- 136). Çalışmada, odak grupların tercih edilme nedeni teoriktir. Kamusal ve özel alanlar; toplumsal, kültürel, tarihsel ve politik süreçlerle doğrudan ilişkilidir. Bu alanlardaki dönüşümü reality showlar özelinde anlamaya çalışan izleyici araştırmasının, odak grup tartışmaları yöntemi kullanılarak yapılması bu bağlamın sürece dâhil edilmesine imkân vermesi açısından önemlidir. Kamusalın ve özelin dönüşümünü daha iyi anlayabilmek için, izleyicilerle baş başa yapılan derinlemesine görüşmeler yerine farklı

sınıf, cinsiyet, etnisite, yaş gruplarına mensup izleyicilerden oluşturulan odak gruplarla tartışmak yani mikro bir kamusal tartışma ortamı oluşturmak tercih edilmiştir.

Odak grup araştırmaları, bazı grup üyelerinin görüşlerini açıklamada daha özgüvenli olabileceği ve bu yüzden grubun diğer üyelerini domine edebilecekleri, onların görüşlerini açıklamada daha çekingen kalmalarına neden olabilecekleri gerekçesiyle eleştirilir. Ancak Ruddock, bu durumun gündelik hayatla benzerliğine işaret eder. Anlam için olmaktan ziyade müzakere edilebilir ve algımız başka insanların algılarından etkilenir (2001: 136). Hem kamusal hem de ev içi/özel alan deneyimlerimiz, algılarımız farklı insanlarla karşılıklı etkileşimlerimizle şekillenir. Bunun için odak grup üyelerinin birbirleriyle olan etkileşimleri gerçek hayatla paralellik taşır. Lunt ve Livingstone'nun vurguladıkları gibi; araştırmacılar, odak grupları, bireylerin tutumlarını saptamaya çalışmak için değil sosyal deneyim, itiraz, fikir ve söylemlerle ilgilendikleri için yaparlar (1996: 16).

Odak grup araştırmalarında, grupların nasıl oluşturulacağı önemli bir sorudur. Grupların kaçır kişiden oluşacağı, homojen mi heterojen mi olacağı, grup üyelerinin birbirlerini tanıyan kişilerden mi yoksa tanımayan kişilerden mi seçileceği, kaç grup oluşturulacağı, gruplarla tekrar görüşmelerin yapılıp yapılmayacağı en temel sorulardır. Lunt ve Livingstone, grubun 6 ila 10 kişiden oluşmasının ideal olacağını, son grubun farklı bir tartışma yapmadığı ve diğer grup üyeleriyle benzer şeyler söylemeye başladığı durumda yeni grup kurmanın gerekmediğini söyler (1996: 7). Grupların niteliği, çalışmanın içeriğine uygun olarak tasarlanır yani farklı odak grup araştırmaları için ortak bir grup standardı yoktur.

Toplumsal farklılıkların kamusal ve özel alan algılarının oluşumunda belirleyici önem taşıması nedeniyle görüşmeciler seçilirken yaş, etnisite, medeni durum, sosyal sınıf, eğitim düzeyi, din gibi farklı niteliklere ve aidiyetlere sahip ve birbirlerini öncesinde tanımayan izleyicilerden oluşan heterojen gruplar organize edilmiştir. Karşıt cinsin yanında konuşmanın, görüşmeciler üzerinde baskı yaratabileceği ve bunun sonucunda ifadelerine sınırlama getirebilecekleri kaygısıyla, gruplar, yalnızca cinsiyet bakımından homojen olarak tasarlanmıştır. Katılımcıların tümü evlendirme programlarının düzenli izleyicileri arasından seçilmiştir. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

AD	D.YERİ	YAŞ	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	MESLEK
Aynur	Trabzon	61	Okuryazar	Evli	Ev Kadını
Sevinç	İstanbul	21	Üniversite Öğrencisi	Bekâr	Öğrenci
Asiye	İstanbul	20	Üniversite Öğrencisi	Bekâr	Öğrenci
Güher	Sivas	47	İlkokul	Dul	Gündelikçi
Gülşeref	Erzincan	48	Okuryazar	Evli	Gündelikçi
Beyhan	Amasya	41	İlkokul	Evtli	Ev Kadını

Uğur	Erzincan	20	Lise(terk)	Bekâr	Berber Çırağı
Mehmet	Balıkesir	77	İlkokul	Evli	Berber
Hüseyin	Mardin	32	İlkokul	Bekâr	Kahveci
Emre	Tokat	30	Yüksek Okul	Bekâr	Pazarlama ve Satış Şefi
Murat	Çorum	34	Üniversite	Bekâr	Kütüphaneci
Soner	Yozgat	24	Ortaokul	Bekâr	Fırıncı
Naciye	İstanbul	50	İlkokul	Evli	Ev Kadını
Nuran	İstanbul	80	Okuryazar	Dul	Ev Kadını
Mine	İstanbul	52	İlkokul	Dul	Ev Kadını
Kadriye	Malatya	48	Ortaokul	Evli	Temizlik Elemanı
Perihan	İstanbul	66	İlkokul	Dul	Ev Kadını
Hande	İstanbul	33	Üniversite	Bekâr	Arkeolog

Yapılan ön görüşmeler esnasında, grupların ev kadını üyelerinden bazıları, eşlerinin, yabancı bir mekâna gitmelerine izin vermeyeceğini, erkek gruplarda ise; esnaf olan grup üyeleri, iş yerlerinin fazla uzağına gelemeyeceklerini söylemişlerdir. Bu nedenlerle, kadın gruplarda, hareket serbestisi olmayan kişilerin evleri görüşme mekânı olarak belirlenmiş ve diğer katılımcılar da bu evlere gelmişlerdir. Erkek grup ile yapılan görüşme ise; esnafın iş yerlerine benzer yakınlıkta olan bir evde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, grup üyelerinin hiçbiri ile daha önceden tanışmamaktadır. Grup üyeleri, kartopu yöntemi ile belirlenmiş, tanışılan izleyicilerden yukarıda bahsedilen kriterlere uygun olarak seçilen katılımcılarla detaylı ön görüşmeler yapılmıştır. Bu ön görüşmelerde, izleyicilerin büyük kısmı, özellikle erkekler, başlangıçta programı izlemediklerini veya beğenerek izlemediklerini söylemişlerdir. Araştırmacının İletişim Fakültesinde akademisyen olması nedeniyle katılımcılar, araştırmacının programlara yaklaşımının negatif olacağı önyargısıyla yaklaşmış ve hemen herkesin sorduğu ilk soru; 'üniversitede siz böyle programlara karşısınız değil mi, programların kaldırılması için mi yapıyorsunuz bu araştırmayı?' vb. olmuştur. Dolayısıyla, yapılan ön görüşmelerde, konuşmaların başında, genellikle programlar hakkında olumsuz ve normatif görüş bildirip -ki araştırmacının onlardan bunu duymayı beklediğini düşünüyorlardı- ya izlemediklerini ya da izleyecek başka bir şey olmadığı için mecburen izlediklerini söylemişlerdir. Ancak sohbet ilerledikçe programları düzenli olarak izlediklerini hatta reklam arasında hemen diğer evlendirme programına geçip onu izlemeye devam ettiklerini anlatmaya başlamışlardır. Odak grup görüşmelerinden önce, araştırmacının katılımcıların her biriyle, ev ve işyerlerinde uzun süreli vakit geçirerek yaptığı ön görüşmelerin esas amacı da budur; araştırmacıya ve araştırmaya karşı güven inşa etmek, görüşleri her ne olursa olsun katılımcıların yargılanmayacaklarını hissetmelerini

sağlamak, ideal olduğuna inandıkları duygu ve düşünceler yerine gerçek duygu ve düşüncelerini paylaşmalarını sağlayabilmek.

Odak grup tartışmalarına başlamadan önce grup üyeleriyle birlikte 'Esra Erol'da Evlen Benimle' programının rastgele seçilen bir bölümünden bir saatlik parçalar izlenmiştir. Programın normal süresi üç saati aştığı için ve katılımcıların bu kadar uzun zaman ayıramayacakları bilindiği için izlettirilen bölüm zorunlu olarak kısaltılmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde, program üç ana bölümden oluşmaktadır. Yapılan kısaltmada üç bölüme de yer verilmiştir. Programın orijinal süresinde her bir bölümde çok sayıda aday kendini tanıtır, talipleriyle tanışır ve son olarak kararlarını açıklamaktadırlar. Süre sıkıntısı nedeniyle her bir bölümden yalnızca bir erkek ve bir kadın adayın kendini tanıttığı, talibiyle tanıştığı ve kararını açıkladığı bölümler alınmıştır. Ancak kısaltmaları yaparken bölümler rastgele seçilmiş, konuşmalara kesinlikle müdahale edilmemiştir. Daha önce de belirtildiği gibi; odak grup üyelerinin tümü düzenli olarak programların izleyicisidirler ancak programı izlerken verdikleri tepkilerin de görülebilmesi için kısaltılmış bir bölümün hep birlikte izlenmesi tercih edilmiştir. Ayrıca bu; tartışmaya geçildiği zaman, daha somut sorular sorabilmesi için de araştırmacıya yardımcı olmuştur.

Odak grup araştırmasında, sorulacak sorular önceden hazırlansa da araştırmanın yarı yapılandırılmış bir nitelik taşıması ve böylece görüşmeler esnasında, katılımcıların da katkılarıyla yeni sorular ve tartışma konularının gündeme gelebilmesi hedeflenmiştir. Tartışmalar esnasında, görüşmecilere, özel hayata dair konuların televizyonda konuşulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz, programa erkelerin ve kadınların katılımı arasında fark görüyor musunuz gibi hem normatif sorular sorulmuş hem de programlarda yaşanan somut olaylar üzerinden tartışmalar açarak gündelik hayatta karşılaşılan somut durumlar karşısında normatif ilkeleri nasıl kullandıklarını anlaşılmasına çalışılmıştır. Programlara katılıp katılmayacakları, bunun nedenleri, yakın çevrelerinden kadın ve erkeklerin programlara katılmaları durumunda verecekleri tepkileri, programdaki kadın ve erkek temsililerine bakışlarında fark olup olmadığı, programların gerçeklik iddiasını nasıl yorumladıkları, kendileri gibi ünsüz olan insanları televizyonda görmenin onlarda yarattığı duygunun öğrenilmesi hedeflenmiştir. Soyut sorularla tartışmayı ilerletmekten ziyade programlarda yaşanan olaylar üzerinden konuları açık daha somut bir bağlamda kendilerini ifade etmeleri tercih edilmiştir.

Kimi katılımcılar, tartışmalar esnasında konuşmada isteksiz davranmış, bazıları hiç konuşmamış, bazıları ise "katılıyorum", "bence de" gibi kısa cevaplarla diğer katılımcıları desteklediklerini söylemişlerdir. Araştırmacı, tartışmalar esnasında, daha az konuşan katılımcıların özellikle fikirlerini almaya, onları konuşmaya teşvik etmeye çalışmış ancak, kendilerini daha fazla rahatsız hissetmemeleri için, ısrarcı olmamıştır. Araştırmacı, sorulardan sonra gruplar tartışmaya başladıkları zaman, bağlamdan uzaklaşmadıkları müddetçe tartışmaya müdahil olmamıştır. Araştırmanın yazım aşamasında, yapılan deşifreler tekrar tekrar okunmuş, görüşmecilerin programları tartışırken kullandıkları ortak izlekler çıkarılmış ve saha araştırması bu izlekler ekseninde analiz edilmiştir. Odak grup görüşmeleri yazılırken, konuşmanın bağlamının zedelenmemesi için mümkün olduğunca kısaltma yapmamaya ve konuşmalar olduğu gibi verilmeye özen gösterilmiştir. Bununla birlikte sayfa kısıtı nedeniyle birbirini tekrar eden düşüncelere yer verilmemiş, mecburi bir kısaltmaya gidilmiştir.

İzleyici Araştırması

Programları tartışırken hemen bütün katılımcıların en sık kullandıkları ortak izlekler; utanç, gurur ve sosyal çevre oldu. Kendilerinin programa katılıp katılmayacakları sorulduğunda, çoğunlukla çevre baskısından dolayı katılmayacaklarını söylediler. Bahsedilen sosyal çevre; hem aile, komşu, iş arkadaşları gibi yakın bir çevreyi hem de gündelik hayatta, sokakta, toplu taşıma araçlarında vb. bir yerlerde karşılaşılabilecekleri ve televizyonda kendilerini izlemiş olma ihtimalleri olabilecek insanlar gibi tanımadıkları uzak bir çevreyi kapsıyordu. Katılımcılar, programlara katılmaları durumunda kendilerinin ve ailelerinin gururunu incitmiş olacaklarını ve bunun kendilerinde utanca neden olacağını sıklıkla ifade ettiler.

Asiye: Hayır. Hani sonuçta belli bir çevrem var, ailem var, hani programa çıkmaktansa kendim bulamasam da görücü usulüyle evlenmeyi tercih ederim, ailem tarafından

Sevinç: Hani böyle bir şeye izin vermezler, televizyona çıkıp eş bulayım, bu kadar kişiyle tanışayım, konuşayım edeyim, ailem, akrabalarım bunu yadırgarlar, o yüzden. Kendi başına olsa belki çıkarsın

Bu tartışma esnasında kadın görüşmecilerden genç olanları bu tartışmadaki cinsiyetçi boyuta eleştirel bir gözle yaklaştılar. Genç ve bekar olan Sevinç ve Damla, evli ve çocuk sahibi diğer kadınlara dönerek imalı ve sitemli bir dille, programa katılacak olmaları durumunda, erkek ve kız çocukları arasında ayırım yapacaklarını söylediler.

Damla: Ama annelerde o vardır, ayy oğlum getirdiyse o artık bizim başımızın tacıdır.

Sevinç: Ben desem ama anne o çocuğu beğendim gidelim annem hayatta desteklemez.

Normatif yargı üretirken programlara çıkmaya oldukça negatif bakanlar, konuşma ilerleyip gerçek hayatları ile ilişkili konuşmaya başladıklarında ürettikleri normatif yarıdan çok farklı tavır alabilmektedirler. Örneğin katılımcılardan Naciye, genç yaşta eşini kaybeden kızına, evlendirme programlarına çıkıp yeniden evlenmesini söylediğini anlattı. Ancak kızının, ölen eşinin ailesinin kendini televizyonda görmeleri durumunda, yaptıkları yardımı kesebileceklerinden korkarak bunu kabul etmediğini söyledi. Diğer görüşmeciler de bunu onayladı. Naciye bir yandan gerçek hayatına dair konuşurken kızına bunu tavsiye ettiğini açık açık söyledi ama aynı konuşma içinde normatif yargılarından bahsederken kadınların bu programlara çıkmasının uygun olamayacağını söyledi.

Nurdan: Yasemin'e (torunu) söyledim. Yasemin dedim o kadar kısmetini arıyorsan dedim git bak evlendiriyor Esra, Anne dedi sen gitsene dedi. (gülüşmeler)

Naciye: Benim kızım var o beyini erken kaybetti. Çocuğu babasını resimlerden tanıyor yani hayal meyal. Oğlanın sülalesi çok şey yani, Mekke'ye gitmişler, amcası İngiltere'de. Beni televizyonda görürlerse anne yardım yapmazlar

yani diyor. Haa bak git evlen diyorlar yani Zuhâl'e(Naciye'nin kızı) evlen niye duruyorsun

Mine: Aman evleniyorlar da ne oluyor ya öldürüyor kesiyor, cinayet durmadan cinayet, dayak dayak. Sığınma evlerine gidiyorlar ne oluyor orada da korunamıyorlar. Orda da geliyor öldürüyor kocası. Yani evleniyorsun ne oluyor hiçbir şey olmuyor

Nurdan: Erkek elini sallasa ellisini bulur. Orada olmasa dışarda bulacak çünkü erkek. Yani öyle değil mi birisinin peşinden gidecek, birini ayartacak ama kadınlara çok ayıp

Naciye: Şimdi benim oğlum çok utangaç, ben ona söylüyorum, git oğlum sen de ara kısmetini, bak şimdi oğluma diyorum, o da diyor ki aman anne işin mi yok ne işim var oralarda. O erkektir yani gitsin.

Mine: Benim için fark etmiyor, niye yani oraya çıkıp da erkek olsun bayan olsun. Bayanlar erkek bekliyor erkekler bayan bekliyor nedir yani bu programda öyle? Birbirlerine atışmalar, ağır sözler söylemeler, kavga etmeler nedir yani?

Erkeklerden oluşan odak grup katılımcılarının da hemen hepsi benzer şekilde çevrelerinden alacakları tepki nedeniyle programa çıkmaya çekineceklerini ifade ettiler. Ancak yine de erkek görüşmeciler kadın görüşmecilere oranla programlara yönelik daha olumlu yaklaşım sergilediler ve gündelik hayatta yaşananlarla daha fazla ilişkilendirdiler.

Soner: Ben katılamam, ailem istemez, ben oraya katılsam babamın beni Türkiye'den kovması lazım, Türkiye'de yaşayamam daha, öyle bir yapı var.

Uğur: Ben çıkanlara kızıyorum ama istediğim biri de çıkarsa katılırim yani. Hani çıkarsın edebinle oturursun ayrı bir şey de yani çıkıyorlar, ne yaptıkları belli değil, aileleriyle olan problemlerini anlatıyorlar, ondan sonra kadın çıkıyor diyor adama evin var mı, araban var mı, banka hesabın var mı? Eee sen niye onları soruyorsun? Geliyor oraya 18 yaşında kız çıkıyor, sen oraya niye çıkıyorsun, 18 yaşında kızın ne işi var orada? Kızıyorsun bazıları oraya çıktıklarında, bazılarının çıkması da normal. Ben çıkar mıyım çıkmaz mıyım demem Allah var yukarda ama bir iki kişi var kafamda onlar çıkırsa çıkarım

Mehmet: Şartlara bağlı, mesela eğer bekârsam eğer bekârlık bana zor geliyorsa herhalde çıkarım, benim hanımım şimdi hasta düşünüyorum öldüğünü, kim ölecek kim kalacak belli değil, hasta yaşar ben ölürüm başka bir şey, ben makul karşılıyorum bu programları

Emre: Ben çıkmam, gerek yok, daha ümitsiz değilim o kadar. 50 yaşın üstünde aslında mantıklı olur ama orada da bütün sermayesini maddi durumunu açıklayıp da gittiği için çok tehlikeli buluyorum bu durumu, bu cinayetlere bile neden olabilir. Aslında eski usul daha mantıklı referans alınarak, görücü usulü.

Yani 50 yaşındasın olabilir insanlar hiç evlenmemiş de olabilir, hanımları da ölmüş olabilir, tavsiye üzerine aileleri de bilindik, tanıdık biri olabilir yani.

Murat: Ben kesinlikle katılmam, kadın erkek ilişkileri bu şekilde olmamalı, kadın ve erkek ortak hayat kuracaksa birbirlerini tanıyarak kurabilmeli yani ne kadar fedakârlık gösterebilecekler, neleri nasıl biriktirecekler, nelerden nasıl vazgeçebilecekler, birbirini tartabilmeli, bunun için de zaman geçmeli, insanlar hayata bakışlarını görmeli, insanların özel hayatlarının dramatize edilmesi, bu kadar reklamvari kullanılması açıkçası çok şey gelmiyor. Ticarete dönüştürülmüş bir kadın- erkek ilişkisi çok doğru değil.

Değişen dünyada ilişkilerin de değişmek zorunda kaldığı, bu programların da değişen dünyada aslında bir ihtiyaca cevap verdiği de başka bir tartışma konusu olmuştur.

Hüseyin: İstanbul büyükşehir olduğu için komşu komşuyu tanımıyor mesela ben gidiyorum adam diyor hayırdır, diyorum 6 senedir burada oturuyorum yani çoğunlukla bundan kaynaklanıyor

Mehmet: Onun için insanlar bu gibi programları tercih etmeye başladı ve doğrudur, bence doğru çok doğru

Uğur: Baktığımız zaman birisi çalıştığı zaman doğru düzgün bir işte saati belli olan, sabah 7'de işe gidip 10'da gelen var, Beyoğlu (Uğur, Dolapdere'de oturuyor) gibi bir semtte değil de lüks bir semtte, güzel bir semtte otursa çalıştığı için yani kalabalık bir semtte, sitelerin olduğu bir semtte komşusuyla tanışamaz kimseyi görme ihtimali yok

Murat: insanlar orada kendi hayatları dramatize ediliyor, çektikleri acılar, dramlar reklamvari bir şekilde açıklanıyor ama bundan üç gün sonra insanlar o insanların çektikleri acıları unutuyorlar, yani insanların acıları üzerinden, çektikleri üzerinden para alıyorlar. Annem öldü babam öldü diye gözyaşı döküyorlar bir dakika sonra şıkkıdı şıkkıdı

Uğur: Abi ben sana bir şey söyleyeyim, muhalefet olmak için söylemiyorum, benim eniştem rahmetli oldu 2,5 sene evvel, benim teyzem hâlâ düğüne gitmez 2,5 yıl olmuş, eniştemin kardeşi 1 ay sonra düğünde oynamaya başladı bu da var. Bak sen diyorsun ağlıyor oynuyor eniştem ölüyor çıldırıyordu kardeşi, sinir krizleri geçiriyordu, 1 ay sonra dayısının oğlunun düğününe gitti oynamaya başladı, şıkır şıkır oynuyordu.

...

Hüseyin: (Ailemden birinin bu programlara katılmasını) Ben kabul etmezdim. Bizde olmaz.

Emre: Memleket nere

Hüseyin: Mardin

Emre: Kürtsün değil mi?

Hüseyin: Evet

Emre: Türklere şu an kız veriyor musunuz?

Hüseyin: Veriyoruz.

Emre: 10 yıl önce veriyor muydunuz? Ben 10 sene önce bir Kürt kızı sevmiştim alamadım.

Hüseyin: Sen olsan Doğu'ya kız verir misin?

Emre: Tabii biz de vermezdik. Ama şu an iki taraf da birbirine veriyor. İşte bir 10 sene sonra da oraya katılmayı da normal karşılayacaklar.

Çevre baskısının en görünür olduğu nokta yaşla ilgiliydi. "Orta yaşına gelip hâlâ evlenemeyen insanlar için" programa çıkmayı bir son çare olarak gördükleri için bu yaş grubundaki insanların programa katılmaları bir problem olarak görülmedi. Ancak gençlerin ve yaşlıların evlenme taleplerini dile getirmeleri sıkça eleştirildi. Türkiye'de belli bir yaşa geldiği halde hâlâ bekâr kalmanın ve bir aile kurmamanın çevre baskısına maruz kalınan bir durum olduğu düşünüldüğü zaman orta yaşa mensup insanların programa katılmalarının neden makul görüldüğü anlaşılabilir. İnsanların evlenmesi bir zorunluluk olarak görüldüğü için belli bir yaşı geçip artık evlenme umudu kalmadığını düşündükleri bu yaş aralığında olan insanların programa çıkmaları sorun teşkil etmez.

Reality showlar üstüne yazılan literatüre bakıldığında, öne çıkan en önemli unsurlardan birinin sıradan insanların, ekranda ünlülerin yerini almaları ve bunun yarattığı etkiler olduğu görülür. Bu durumun hem bir demokratikleşme yarattığı savunulur hem de izleyicinin kendine benzer olanı görmesinin ekranda izlediği kişiyle kurduğu özdeşimi güçlendirdiği yapılan araştırmalarla ortaya konur. Reality showlar üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında izleyiciler sıklıkla bundan aldıkları zevki dile getirir. Buradan hareketle, görüşmeler esnasında, benzer bir konuyu ben de açtım.

Mehmet: Onların da dertlerini dinliyorum, kendi derdimi onlara paralel tutuyorum. Şey yapıyorum yani hem kendimi teselli etmiş oluyorum

Uğur: Yan yana olmasak da konuşmalarını dinleyerek bir insanı tanıyabiliyorsun yani abla. Bizden birisi diyoruz, onları daha değişik görüyoruz. Ünlülere bizim bakış açımız farklı, yaşam tarzları farklı diyerekten. Onlara diyoruz her şey serbest ama kendimizden biri çıktığı zaman ha diyoruz buraya çıkınca böyle oluyor. Yani daha hoşuna gidiyor insanın, bayağı bir hoşuna gidiyor.

Hüseyin: Derdini anlatıyor, çoğu insan gibi başımızdan geçmiş

Naciye: Yani gerçek hayatını anlatıyor kadın orada. Beni etkiliyor yani, örneğin ben de çok çekmişim, kocam içkili gelirdi, ben yemek yapardım, gelir yağlı tavalara böyle vururdu, ben yanardım ellerim, ayaklarım, kaçardım görümceme doğru. Televizyonda onları görünce, yani bütün kadınların çilesi var, herkes bir şeyler çekmiş, çekmeyen yok yani

Nuran: ahhh çile çile

Mine: Onları seyrederken bazen insan duygulanıyor. Ben bunları acaba çekebilir miydim? Düşünüyor insan, düşünüyorsun. Bir de düşünüyorum gerçek mi sahi mi? Bunları da düşünüyorum.

Gerçeklik Showlarının en temel iddiası; sıradan insanların gerçek hayatlarını, olduğu gibi ekrana yansıttıklarıdır. Ancak bu programların izleyicileri, katılımcıların gerçek kendileri ile kamera karşısında performans sergileyen kendileri arasında ayırım yaparlar. Daha önce belirtildiği gibi Batıdışı modernliklerde ise izleyici imaj-gerçek, performans- gerçek ikiliklerinin ötesinde bir de televizyonda gösterilen gerçek ile kendi toplumsal gerçeklikleri arasında da bir ayırım yapar. Katılımcılara programın gerçekliği hakkında sorular sorduğumda önce performans- gerçeklik ilişkisi üstüne konuştular ve insanların kamera karşısında ne kadar doğal olabileceklerini sorguladılar, "kamera arkasında olup bitenler" konusunda da şüpheliydiler. Ancak esas gündeme getirdikleri ve uzun süreli tartıştıkları konu oradaki temsillerle kendi gündelik yaşamlarındaki gerçeklik arasındaki fark üzerineydi.

Kadın görüşmeciler, gerçek hayattaki ilişkilerden farklı olarak, programa çıkan erkeklerin, kadınları kıskanmadıklarını ve reddedildikleri zaman hemen vazgeçmeyerek alttan alan bir tutumla kadını ikna etmeye çabaladıklarını söylediler. Nedenini sorduğumda, bunu, erkeklik gururu ve programa çıkan kadınların önemsenmemesiyle açıkladılar. Erkek kıskançlığının namus kavramıyla bağlantılı olduğu ve meşrulaştırıldığı düşünüldüğünde bu anlatılar daha anlamlı hale gelir. Görüşmeciler, evlendirme programına çıkan bir kadın ile yapılacak evliliği zaten sorunlu olarak gördükleri için erkeklerin de bu evlilikleri sadece deneme amaçlı yaptıklarını düşünmektedirler. Erkeğin 'namusu' olarak görmediği geçici bir kadını kıskanması için de bir neden yoktur.

Asiye: Ya en basitinden bir ortamda oturduğumuz zaman bile kendi grup arkadaşımız olsa bile hani belli bir şeye dikkat ediyorsun evde daha serbest oluyorsun hani eşinle daha serbest otururken bir ortamda daha dikkatli oturuyorum, konuşma üslubuma adabıma dikkat ediyorum ki bu televizyon yani milyonlar izliyor hani çok sahte bence. Hani her şeyi çok normal karşılıyorlar hayır deyince çocuk kalkıp gidiyor ya sakın bir şekilde

Sevinç: Normalde olmaz değil mi?(gülüyor)

Damla: Oradaki erkeklerle benim tanıdığım erkeklerin alakası yok. Sadece ağabeyim babam olarak düşünmüyorum arkadaşlarım çevrem olarak da düşünüyorum. Şu an üniversitede okuyorum, lise hayatım oldu benim, çok çok farklı yani. Oradaki erkekler sanki melek. Yani o kadar geniş olmuyorlar.

Sevinç: Yani değil mi o kadar nazik, kibar(gülüşmeler)

Asiye: Bir kadın için bir sürü erkek geliyor. Dışarıda öyle bir şey olsa dövüş olur kavgalar olur yani

Güher: Hele mesela köy gibi bir yerde olsa, eski nişanlısı ya da eşi onu geri arasa çok kınarlar. Televizyon değiştiriyor

Erkek grup görüşmecileri ise, kendi çevrelerinden katılan insanları örnek göstererek programın gerçekliğine inandıklarını ancak bu gerçekliğin televizyon aracılığıyla değiştirilmiş bir gerçeklik olduğunu ve zaman içinde insanların yeni gerçekliğe alıştığını söylediler.

Emre: Başlangıçta senaryoyle gittiler ama şu an alıştırdılar, zincirleri kırdılar insanlardaki rahat rahat çıkabiliyorlar yani

Soner: Tabii önce bir oturtmaya çalıştılar programı

Emre: Köyünden kaçan da gider oraya, cesareti var, bir şekilde. Güzel bir espri var Kurtlar Vadisi şiddete yöneliyor diyorlar ya Aşk-ı Memnu da yengesine yöneliyor. Şimdi o dizide o kadar resmileştiriyorlar ki normalmiş gibi algılamalarını, ilk önce sosyete de bir defa ya olabilir babasıyla aynı kadını sevebilir bir insan ne kadar yobazsın bilmem ne diyerek, eğer öyle düşünmüyorsan sen utanmak durumunda kalıyorsun yani. Doğruluk değişiyor, gerçek gibi kabul edilmek zorunda çünkü sen utanıyorsun söyleyemiyorsun niye yobaz olmuş olan sen oluyorsun normal olan o olmuş oluyor. İlk önce sosyete de yani televizyondakiler aracılığıyla bunlar yapıyorsa normal eğer sen kabul etmiyorsan bunu sen geri kalmış oluyor veya işte gericisin, dincisin

Soner: Gerçek ya, bizim oradan da çok giden oldu

Emre: Gerçek ama gerçek olabilmesi için ilk önce o altyapıyı oluşturdular.

Uğur: Bir de bakıyorsun orada psikolog var, ya diyorsun psikolog çıkmış oraya danışılıyor, ediyor, okumuş insan hani günümüzde okumuş insanlar daha iyi biliyor, bak diyorlar üniversite mezunu kız çıkmış, oturuyor evlenecek orada diyor, sen ondan daha mı iyi biliyorsun, o daha kültürlü daha geniş bilgili diyor, doğru olarak gösteriliyor. Şimdi oturmuş bakıyorsun, dükkânda olan bir olay yani, adam diyor aa psikolog da varmış demek ki doğru bir şey bu diyor, o kadar diyor bilgili insan, herkesin derdini paylaşıyor diyor bu adam buraya çıkmazdı öyle bir şey olsa demek ki yanlış bir şey değil ki o adam burada diyor böyle konuşmalar oluyor yani.

Sonuç

Çalışmanın ilk araştırma sorusu; uluslararası televizyon formatlarının ulusal uyarlaması olan reality showların izleyiciler tarafından alınmamasında kültürel düzeyin nasıl

etki ettiğidir. Kültürel ve siyasi alanlarda evlendirme programları üzerine yapılan eleştirilere bakıldığında zaman, küresel formatlı programların içeriğinin yerelleştirilerek Türkiye televizyonlarında yayımlanmasıyla, küresel- yerel ikiliği çerçevesinde kültürel dejenerasyon, kültürel emperyalizm gibi kavramlar üzerinden genellikle batılı kültürlerin yerel kültürleri tahrip ettiği savının ön plana çıktığı görülür. Ancak çalışmada, doğulu- batılı kültür, küresel- yerel, kamusal- özel gibi ikili karşıtlıklar üstünden yapılan analizlere itiraz edilmiştir. Programlar, kamusal ve özel deneyim alanlarının gittikçe daha fazla iç içe geçtiği ve özel alanın hiç olmadığı kadar kamusal görünürlük kazandığı yeni bir kamusal biçimdir. Yeni bir kamusal alan deneyiminin ortaya çıkışı eski kamusal deneyimlerinin varlığını ortadan kaldırmaz. Aksine burada, eski anlam dünyalarının yerini yeni anlam dünyalarına bırakması değil iki farklı anlam dünyası arasında karşılıklı etkileşimin, çatışmanın olduğu, izleyicilerin evlendirme programları aracılığıyla karşılaştıkları yeni kamusal deneyimlerini anlamlandırdıkları ileri sürülmüştür. Elektronik medya aracılığıyla, farklı söylemler arasında bir diyalogdan bahsetmek; hem Batılı kültürün etkilerine maruz kalan yerel kültürün dejenerasyon olması yönündeki kültürel emperyalizm tezlerine, hem de sınırlarının kamusal alana açılmasının ev içini özgürleştireceği yönündeki naif tezlere itiraz etmek anlamına gelir.

Çalışmanın ikinci araştırma sorusu; özel alana ait kabul edilen konuların kamusal alanda görünürlük kazanmasının izleyiciler tarafından nasıl yorumlandığıdır. İzleyicilerin program içeriklerini normatif ve reel ya da bağlamsal olmak üzere iki farklı düzeyde yorumladığı ortaya konmuştur. İzleyiciler, normatif düzeyde, özel hayata ilişkin konuların televizyon ekranı aracılığıyla kamusal tartışmanın konusuna haline gelmesine karşı çıkmışlardır. Özel hayatın aleniyet kazanması “bize ne oluyor?”, “bu toplum böyle nereye gidiyor?” gibi ahlaki panik kavramını çağrıştıran ve televizyon içeriklerinin toplumu dejenerasyon edeceğine ilişkin derin bir kaygıya işaret eden sorular ekseninde tartışılmıştır. Katılımcılar özel meselelerin kamusal alanda konuşulmasının sınırlarını kadın ve erkekler için farklı çizmişlerdir. Erkeklerin programa katılmalarına genel olarak daha sıcak bakılırken kadınların televizyon ekranında evlenme talebiyle yer bulmaları daha negatif ifadelerle eleştirilmiştir. Cinsiyete göre farklılaşan bu yorumlamalar kamusal ve özel alanın cinsiyetlendirilmiş niteliklerinin izleyicideki yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Bununla birlikte program içerikleri normatif olarak değil de somut olaylar üzerinden tartışılmaya başlandığı zaman özel meselelerin kamusalda konuşulmasına daha pozitif yaklaşıldığı tespit edilmiştir. Odak grup tartışmaları esnasında izleyiciler, sıklıkla kendi yaşam deneyimleri ile program içeriği arasında bağ kurmuşlardır. Gerçek hayatta program içeriği arasında kurulan bu bağ, program içeriklerinin bambaşka yorumlanmasına imkân vermektedir. Katılımcı kadınların çoğu, odak grup görüşmelerinde, evliliklerinde yaşadıkları fiziksel veya sözlü şiddetten, eşlerinden korktuklarından, evliliklerinde yaşadıkları sorunlardan bahsetmişlerdir. Örneğin, programlara ilişkin normatif değerlendirmede bulunurken bir kadının televizyona çıkıp evlenme isteğini dile getirmesinin ahlaka aykırı olduğundan bahsetmişlerdir. Bununla birlikte kendi yaşam ve evlilik tecrübeleriyle program içeriği arasında ilişki kurarak konuşmaya başladıklarında “biz evlendik de ne oldu?” sorusu ekseninde kadınların evlilik aracılığıyla değil kendi ayakları üzerinde durarak güç kazanmaları gerektiğine olan inançlarını dile getirmişlerdir. Bu nedenle özellikle genç kadınların erken yaşta evlenme isteklerine karşı çıktıklarını vurgulamışlardır.

Programların içeriklerinin izleyiciler tarafından sıklıkla bağlamsal bir çerçeveye yerleştirilerek tartışıldığı saptanmıştır. Özellikle büyükşehirlerde değişen yaşam koşullarıyla birlikte geleneksel dayanışma ağlarının zayıflaması, insanların yalnızlaşmaları gibi olgulardan hareketle, bu tür programların, gerçekte bir toplumsal ihtiyaçtan doğduğu fikri sıklıkla dile getirilmiştir.

Bu nedenle, programların katı normatif bir yaklaşımla değerlendirilmemesi gerekmektedir. Bunun yerine bu tür programlar, üst anlatıların, büyük aidiyetlerin, genel geçer normların anlamını büyük ölçüde yitirdiği geç modern çağda, insanların gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunları tartıştıkları, geçici, pragmatik çözümler üstüne konuştukları bir kültürel forum olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla geç modern çağda insanların karşı karşıya kaldıkları sorunlara işaret edilerek programlar daha geniş bir sosyal bağlama yerleştirilerek analiz edilmelidir.

Batıdaki modernliklerde temel çatışma, maddi alanı Batılılaştırırken manevi alanda milli kimliğini muhafaza edebilme çabasından kaynaklanır. Türklük, Müslümanlık ve batılılık arasında kurulmaya çalışılan sentez, kamusal ve özel alanın sınırları çizilirken ve bu alanlara uygun normlar belirlenirken, bu kimliklerden hangisine ağırlık verileceğine bağlı olarak ayrılaşan ve birbiriyle çatışan farklı söylemler yaratır. Bu farklı söylemlerin kamusal ve özel tanımlarını nasıl yaptıklarını anlamak, günümüzde, programlar üstüne yapılan tartışmaları anlamada yol göstericidir. Bu tartışmanın merkezinde öncelikle kadınlar vardır. Kadınlar, bir yandan kamusal görünürlük kazanarak modernliğin bir yandan da geleneğin sürdürücüsü olarak milli kimliğin sembolü olmak zorunda bırakılırlar. Dolayısıyla da kadınlar için kamusal ve özel alanlara ait farklı davranış biçimleri uygun görülür. Ancak programlar kamusal ve özel deneyim alanları arasındaki sınırı bulanıklaştırdığı için artık özel alandaki görüşler ve temsil biçimleriyle kamusal alandakileri birbirinden ayırmak eskisi gibi kolay olamaz. Türkiye'de evlendirme programlarının toplumda oluşturduğu kaygıya bakıldığında, ortak izleğin 'bize ne oluyor?', 'toplum nereye gidiyor?', 'aile kurumumuz dağılıyor mu?' gibi sorular etrafında şekillendiği görülür. Bu izlekler, değişim karşısında duyulan kaygının sonucudur. Bunun için program üzerine yapılan tartışmalar programların gerçekliği ve toplumsal gerçeklik, yeni erkeklik ve kadınlık temsilleri, yerel ve küresel/Batılı kültür gibi karşıtlıklar ekseninde yeni bir kamusal mücadelelerdir.

Çalışmada, programlar aracılığıyla geleneksel değerlerin sürdürüldüğü savına itiraz edilmiş, programların, eski anlam dünyalarıyla yeni anlam dünyalarının kesiştiği, etkileşime girdiği, çatıştığı, uzlaştığı yeni bir kamusal model olduğu savı savunulmuş, programların, batıdaki modernlik süreci yaşayan Türkiye'de, kamusal alanı geriletmek yerine kadınlık ve erkeklik temsilleri, milliyet, aile, din gibi kategoriler etrafında yeni bir kamusal tartışması başlattığı ortaya konmuştur.

Evlendirme programlarına ilişkin, içerik ve temsil analizi yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalar; programlarda, toplumun norm ve değerlerine uyumlu evlilik tipi çizildiği, evliliğin kutsallığı mitinin sürdürüldüğü, Türk aile yapısına ve Türk kültürüne uyumlu bakış açısının yansıtıldığı, toplumsal cinsiyete dair geleneksel rollerin onaylandığı savlarını savunurlar. Programlar, içerik ve temsil politikaları açısından ele alındığında bu görüşlerin haklılık payı vardır. Ancak bu yaklaşımlar, mahremiğin ifşa edildiği yeni kamusal biçimini, mahremiyetin dönüşümü sürecini açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Geleneksel bakış açısına göre korunması gereken mahrem alan, herkesin bakışına sunulur, evin duvarları geçirgenleşir. Burada bastırarak ve yasaklayarak iktidar kurma pratiklerinden söyleme kışkırtarak iktidar kurma pratiklerine doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Konuşmanın içeriği geleneksel olsa da konuşmanın biçimi yenidir. Programların gelenekselliğinin sürdürülmesine hizmet ettiğine dair yaygın savlar, programların toplumsal alanda yarattığı büyük tartışmayı da anlamlandıramaz.

İzleyici araştırmasında ortaya çıkan sonuca göre; yeni kamusal alan deneyimlerinin ortaya çıkışı eski kamusal alan deneyimlerinin varlığını ortadan kaldırmaz. Yeni kamusal alan biçimleriyle ortaya çıkan yeni deneyim biçimleri eski deneyim biçimlerini ortadan kaldırmak yerine ona eklenir, onunla çatışır, etkileşime geçer. Yani izleyici, eski ve yeni kamusal alan deneyimleri arasında gündelik yaşam deneyimlerinin de etkisiyle bir diyalog başlatır ve kendi anlam dünyasını yaratır.

Kaynakça

- Akşit, Elif Ekin (2005). Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Andrejevic, Mark (2004). Reality Tv The Work Being Watch. Rowman&Littlefield Publisher.
- Blum- Kulka (2001). "The Many Faces of With Meni: The History and Stories of One Israeli Talk Show". Television Talk Shows. London: Routledge.
- Bora, Aksu (2008). Kadınların Sınıfı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bratich, Z. Jack (2006). "Nothing is Left Alone for too Long: Reality Programming and Control Society Subjects". Journal of Communication Inquiry, (30): 65- 83
- Chatterjee, Partha (2002). Ulus ve Parçaları. çev. İsmail Çeken. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çabuklu, Yaşar (2006). Uzun ve Kötülük. İstanbul: Everest Yayınları.
- Dhoest, Alexander (2004). "The Pfaffs Are Not Like the Osbournes". Television&New Media. 6(2): 224- 245.
- Dubrofsky, E.Rachel (2007). "Therapeutics of the Self: Surveillance in the Service of the Therapeutic". Television& New Media. (8): 263- 284
- Frazer, Nancy (2004). "Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek". Kamusal Alan, çev. Meral Özbek-Cemal Balci. İstanbul: Hil Yayınları. 103-132
- Göle, Nilüfer (1991). Modern Mahrem. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2002). Melez Desenler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Haarman, Louann (2001). "Performing Talk". Television Talk Shows. Andrew Tolson (der.) içinde. London: Routledge: 31- 70
- Habermas, Jurgen (2004). "Kamusal Alan". Kamusal Alan. çev. Meral Özbek. İstanbul: Hil Yayınları. 95- 102
- Hansen, Miriam (2004). "Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge'nin Kamusal Alan ve Tecrübe'si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar". Kamusal Alan. çev. Meral Özbek. İstanbul: Hil Yayınları. 141- 177
- Hill, Annette (2005). Reality TV -Audiences and Popular Factual Television. London: Routledge.

- Illouz, Eva (2011). Soğuk Yakınlıklar. çev. Özge Çağlar Aksoy. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jacobs, Sean (2007). "Big Brother, Africa is Watching". Media, Culture & Society. 29(6): 851- 868.
- Kejanlıoğlu, Beybin (2004). "Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı". Kamusal Alan. çev. Meral Özbek. İstanbul: Hil Yayınları. 689-714.
- Kraidy, M. Marwan (2010). Reality Television and Arab Politics. Cambridge: 2010.
- Livingstone, Sonia; Lunt, Peter (1996). "Rethinking the Focus Group in Media and Communications Research". Journal of Communication. 46(2). 79-98.
- Livingstone, Sonia; Lunt, Peter (2001). Talk on Television- Audience Participation and Public Debate. London and New York: Routledge.
- Masciarotte, G. Jean (1991). "C'mon Girl: Oprah Winfrey and the Discourse of Feminine Talk". Genders. (11): 81- 110.
- Morley, David (2000). Home Territories. London: Routledge.
- Murray, Susan; Quелlette, Laurie (2004). Reality TV Remaking Television Culture. New York University Press.
- Negt, Oskar; Kluge, Alexander (2004). "Kamusal Alan ve Tecrübeye Giriş". Kamusal Alan. çev. Meral Özbek. İstanbul: Hil Yayınları. 133-139.
- Ouellette, Laurie (2004). "Take Responsibility for Yourself: Judge Judy and the Neoliberal Citizen". Reality TV: Remaking Television Culture. New York: NYU Press.
- Peck, Janice (1995). "TV Talk Shows as Therapeutic Discourse: The Ideological Labor of the Televised Talking Cure". Communication Theory. (5): 58- 81.
- Probyn, Elspeth (1993). "Television's Unheimlich Home". The Politics of Everyday Fear. Brian Massumi (der.) içinde. Minneapolis: University of Minnesota Press. 269-284.
- Ruddock, Andy (2001). Understanding Audience Theory and Method. London: Sage Pub.
- Thornborrow, Joanna (2001). "Has It Ever Happened to You?" Talk Show Stories as Mediated Performance". Television Talk Shows. Andrew Tolson (der.) içinde. London: Routledge.
- Tolson, Andrew (der.) (2001). Television Talk Shows. London: Routledge.
- Wood, Helen (2001). "No, You Rioted!": The Pursuit of Conflict in the Management of "Lay" and "Expert" Discourse on Kilroy". Television Talk Shows. Andrew Tolson (der.) içinde. London: Routledge.
- Yuval- Davis, Nira (2007). Cinsiyet ve Millet. Çev., Ayşin Bektaş. İstanbul: İletişim Yayınları.